

SOC 560 Etnografie a rozumějící rozhovor

Kritika výzkumného projektu

„Problém nízké participace mužů ve školství – v rámci MŠ a ZŠ“

Jako výzkumný projekt ke kritice jsem si zvolila projekt s názvem „*Problém nízké participace mužů ve školství – v rámci MŠ a ZŠ*“ (viz příloha č. 1). Tento výzkumný projekt by měl sloužit jako projekt k prosazování genderové rovnosti v České republice. Ústředním tématem projektu je problematika příliš feminizovaného školství. Podle autorek je největším problémem feminizovaného školství nedostatek mužského vzoru u dětí jak v mateřských školách, tak na základních školách. Mužští učitelé se objevují tím více ve vzdělávacím procesu, čím vyšší je stupeň vzdělávání a čím více je obor odborný.

Z hlediska formální stránky tato práce neodpovídá požadavkům citace podle Sociologického časopisu. Autorky své výroky většinou neopírají o odborné texty. Naopak velmi často se v textu vyskytují nepodložené výroky, nebo výroky podložené nerelevantními a neobornými texty. Například výrok o nedostatku mužského vzoru na nižších stupních vzdělávacího procesu opírají o názor psycholožky, jenž je uvedený na internetové stránce Mladé fronty Dnes. Zároveň tento článek („*Ve školách a školkách chybí mužské vzory. Chlapci kvůli tomu selhávají*“) je primárním zdrojem autorek a často ve své práci uvádějí poznatky z tohoto článku.

Hlavním cílem je „... *přidat muže do centra „ženského“ odvětví, ale při zachování rovného zacházení a rovných příležitostí.*“ Na jedné straně kritizují zažitě modely, které se ve vzdělávacích systémech objevují, a tím reprodukují genderové stereotypy. Na druhé straně již v úvodu samy autorky genderové stereotypy reprodukují tím, že kritizují nedostatek mužského vzoru v mateřských školkách a školách a tento vzor zakládají na charakteristických vlastnostech tradičně přisuzovaným mužům. „*Potřebují mnohem více pohybu i dobrodružství, mají touhu po divokých hrách, jsou hlučnější, snesou, když jim to dovolíme, více špíny a nepohodlí. Pan učitel se v tomto ohledu může stát báječným průvodcem dětství chlapců...*“ Z tohoto výroku je patrné, že autorky se opírají o názor, který pracuje s ženami i muži jako s homogenními skupinami. Problémem tedy je, že samy autorky nezohledňují, že v rámci

mužské a ženské skupiny mohou existovat odlišné vlastnosti. Druhým problémem je zaměření pouze na skupinu chlapců, kteří ve školách potřebují mužský vzor, jakoby dívky mužský vzor nepotřebovaly a jakoby ženy nemohly být divoké a toužit po dobrodružství. Stručně řečeno, autorky tedy chtějí vyvrátit stereotypní představy, ale na druhé straně tyto stereotypní představy o ženských a mužských vlastnostech potvrzují a dále reprodukují. Posledním problémem, který s tím souvisí je začlenění mužů do feminizovaného prostředí pomocí pozitivní diskriminace. Mužům by se měl zvýšit plat, měl by jim být přidělený státní byt se zvýhodněným nájemným, a tím by se podle autorek povolání učitele ztraktivnilo. Touto úvahou tak vytvářejí značnou ekonomickou nerovnost mezi muži a ženami, o které se v dnešní době tolik mluví a kterou se nejrůznější projekty snaží odstranit.

Nejzajímavějším bodem je podle mého názoru to, že autorky poukazují na fakt, že učitelé jsou stigmatizováni a neustále musejí svůj post před ostatními muži obhajovat. Je škoda, že autorky tuto tezi nepodložily nějakou odbornou literaturou a více nerozpracovaly. V tomto bodě však vidím velký potenciál celého projektu.

Závěrem bych chtěla říct, že hlavní výzkumná otázka, proč není pro muže atraktivní povolání učitele, je velmi široce uchopená, není dostatečně konceptualizována a dále rozpracována. Navíc aktivity, které by měli podpořit zapojení mužů do nižších stupňů vzdělávacího procesu jsou nedostatečné, těžko uchopitelné a někdy podporující genderové stereotypy. V celém výzkumném projektu chybí logická struktura, práce není konzistentní a ani neposkytuje přesvědčivé argumenty.

Použité zdroje

Klíčová, S., B. Plačková, M. Ryšavá. 2015. „Problém nízké participace mužů ve školství – v rámci MŠ a ZŠ.“ [cit. 26. 2. 2017]. Seminární práce. Masarykova univerzita: Fakulta sociálních studií. Dostupné po požádání autorek.

Příloha 1. Práce: Problém nízké participace mužů ve školství - v rámci MŠ a ZŠ

Náš projekt se chce zaměřit na problematiku feminizace školství, která je výrazná hlavně na úrovni mateřských a prvního stupně základních škol. Ze statistiky Českého statistického úřadu z roku 2010 vyplývá, že v mateřských školách učí pouze 0,1 % mužů (konkrétně 27 mužů a 22 000 žen). Na základních školách učí 16 % mužů. Data Českého statistického úřadu však ukazují, že čím vyšší pozice, tím vyšší je zastoupení mužů: poměr vysokoškolských profesorů je 65%, a pouze 35% žen. Z dokumentu MŠMT s názvem Stav genderové rovnosti (2013) vyplývá, že tento stav je způsoben dvěma faktory- muži ve větší míře než ženy vyučují právě odborné a praktické předměty a zároveň u mladších dětí se předpokládá, že práce učitele má spíše rodičovský a pečující charakter- k čemuž v podstatě nabádá i název instituce starající se o děti předškolního věku- mateřská škola, zatímco u starších dětí postupně ubývá péče, která je primárně spojena s feminním chováním a spíše se klade důraz na odbornější informace.

Projekt je dle našeho názoru zapotřebí z toho důvodu, že v některých školách se žáci v průběhu celé školní docházky téměř vůbec neseťkávají s učiteli-muži, nýbrž pouze s učitelkami-ženami. Domníváme se, že žáci by měli ve vzdělávacím procesu přicházet do kontaktu se zástupci obou pohlaví, potřebují přítomnost mužů i přítomnost žen, je důležité, aby měly kladné ženské životní vzory, stejně jakožto i kladné mužské životní vzory.

Samotní učitelé nebo psychologové upozorňují na to, že muž s dětmi jedná jinak, dokáže na ně výchovně působit jinak než žena: „Je prokázáno, že si i jinak hrají. Potřebují mnohem více pohybu i dobrodružství, mají touhu po divokých hrách, jsou hlučnější, snesou, když jim to dovolíme, více špíny a nepohodlí. Pan učitel se v tomto ohledu může stát báječným průvodcem dětství chlapců, zvláště když jde tuto profesi dělat s nějakou vizí a pocitem poslání,“ uvádí psycholožka Labusová. (Havlíková; online)

Ačkoliv se v minulosti prokázaly snahy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy tento stav změnit, nebyly příliš efektivní, například roku 2009 se objevuje první snaha, kdy odstartoval projekt Muži do škol v součinnosti s Ligou otevřených mužů, cílem však v konečném důsledku nebylo vyřešit problém feminizace českého školství a zvýšit zde počet učitelů, spíše se snažili osvětlit, proč se v této sféře vyskytuje nedostatek mužů. O čtyři roky později se objevuje snaha zviditelnit problematiku genderové rovnosti ve školství, v této vzniká Pracovní skupina MŠMT pro rovnost příležitostí pro ženy a muže, žádných

prokazatelných výsledků však nebylo dosaženo, jediná větší aktivita, co byla v tomto ohledu podniknuta, spočívá v dokumentu o genderových stereotypch v českém školství, avšak tento dokument má spíše informativní charakter a ačkoliv se v tomto dokumentu poukazuje na malé množství mužů ve školství, nejsou zde popsány kroky, jak dosavadní stav změnit. Rovněž se v tomto roce konal seminář pro pracovníky MŠMT o genderové problematice ve školství, který vedli genderoví odborníci, výsledky z tohoto semináře však nejsou pro veřejnost dostupné. V současnosti se projednává vládou projekt s názvem Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020, kde nerovné zastoupení mužů a žen ve školství není projednáváno vůbec. Zde jedním z popisovaných kroků je snaha o větší finanční ohodnocení- v současné době totiž platy neodpovídají náročnosti této profese a ačkoliv ještě nebyl schválen, už teď některé asociace v rámci pracovní verze upozorňují na nedostatky - například nedostatek finančních prostředků ke zrealizování.

Jak již bylo nastíněno, v rámci našeho projektu bychom se chtěli hloubkově zabývat důvody, proč pro muže není atraktivní toto povolání. Z analýzy názorů učitelů roku 2009, kterou si nechalo zpracovat MŠMT, zjišťujeme, že při rozhodování se pro vstup do učitelské profese je podle učitelů nejdůležitější zájem o práci s dětmi. Následuje potřeba svobody a tvořivosti a třetím nejvýznamnějším důvodem je „mladé prostředí“ - možnost zůstat duševně mladý. Dle mínění nynějších kantorů je rozhodujícím důvodem, proč mladí lidé nechtějí učit, nízké platové ohodnocení – tuto skutečnost za důležitou považuje téměř devět z deseti učitelů. Absence platového postupu, tedy malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím, je podle pedagogů dalším důležitým faktorem v pořadí – jako důležitý ho vnímají tři čtvrtiny z nich. Jako nejvíce potřebné opatření, které by zlepšilo podmínky pro výkon práce a celkovou situaci ve školství, bylo nejčastěji uvedeno plošné zvýšení finančního ohodnocení učitelů. V těsném závěsu následuje zvýšení finančního ohodnocení v závislosti na kvalitě práce/výkonu.

Z dat tedy vyplývá, že nejen finanční ohodnocení hraje roli, pro muže to však může být jeden ze stěžejních faktorů, je-li například samoživitel. Jakožto klíčová je vnímána zájem o práci s dětmi, v českém prostředí však hrají velkou roli i zažitá modely a stereotypy, nedůvěra k novinkám a neochota je zkoušet. Václav Šneberger z Ligy otevřených mužů upozorňuje například na problém, že nastoupí-li muž do MŠ jakožto učitel, musí tento post před ostatními neustále obhajovat, protože je to vnímáno českou společností jako něco nepřírodního. V našem projektu bychom chtěly především zacílit na změnu pojetí obrazu

muže jakožto učitele na MŠ a ZŠ a to od podoby různých mediálních kampaní po snahu o genderově senzitivní výuku na školách, jak bude popsáno podrobně později.

V první řadě bychom chtěly dosáhnout většího zviditelnění tohoto problému, upozornit na něj veřejnost - formou různých mediálních kampaní, snaha o genderově citlivou výuku ve školství- zabránit genderovým stereotypům produkovanými samotnými učiteli, mající podobu podpory u studentů čistě maskulinních či feminních zájmů, stejně jakožto stereotypní volby zaměstnání - což by mohlo mít za následek větší počet mužských absolventů pedagogických fakult, v rámci pedagogických fakult rovněž zavést předmět, který by na nynější genderové stereotypy ve školství upozorňoval a byl by povinný, nikoliv volitelný, jak je tomu dosud, semináře pro širokou veřejnost, zaměřené na tuto problematiku, poměrování platu dle osobního výkonu a součinnost více orgánů v této problematice – MŠMT, Evropská unie, média aj.

To že náš projekt splnil své cíle, poznáme na základě většího zastoupení mužů v rámci MŠ a ZŠ, a naplnění jiných stanovených bodů, například zavedení genderově neutrální výuky. Mezi námi stanovenými cíli a analýzou, ukazující reálnou situaci z roku 2009 je přímá souvislost, náš projekt se snaží o zlepšení benefičního systému pro kantory za účelem odbourání pocitu nedocení jejich práce. Současně to je jeden z faktorů nízkého zastoupení mužů v daném sektoru. Analýza dále ukázala, že předpokladem je kladný vztah k dítěti, jak už bylo řečeno, v českém prostředí však muž s příliš kladným vztahem k dětem nemusí být vnímán pozitivně, proto se snažíme aplikovat větší osvětu, co se týče genderových stereotypů.

V rámci našeho projektu budeme pracovat s několika skupinami, které postupně představíme. V první řadě je potřeba udělat rozdělení cílových skupin z hlediska doby potřebné k dosažení cílů a to na krátkodobé a dlouhodobé. Mezi dlouhodobé skupiny, které si myslíme, že jsou rozhodující pro stabilní změnu, patří genderově rovná propagace pedagogických fakult mezi středoškoláky. V maturitním ročníku studenti dostávají časopisy propagující vysoké školy. V těchto časopisech je možné publikovat články, které budou mladé studenty-muže lákat na pedagogické fakulty. Další možnost propagace zacílené na středoškoláky jsou tzv. virální videa, která jsou podle Jiřího Sedláčka (2006) moderní marketingovou záležitostí.

V textu již byly zmíněny semináře zaměřující se na odbourání genderových stereotypů. Tyto semináře se zaměřují jak na středoškoláky vybírající vysokou školu, tak i na současné ředitele a pedagogy na mateřských a základních školách. K těmto seminářům je potřeba vytvoření informačních letáků a brožur pro pedagogy a ředitele škol, které budou sloužit, jako studijní materiál na téma genderové rovnosti. Vzdělávání pedagogů v tomto

ohledu je důležité především z dlouhodobého hlediska. V případě, že dojde k odbourání genderových předsudků, bude i výuka žáku genderově neutrální a nedojde k motivaci chlapců do technických oborů. Mezi krátkodobé skupiny patří práce s finančními prostředky. V tomto ohledu je jednou z možností plošné navýšení platu, které ovšem nevidíme, jako dlouhodobý motivátor, který by byl proveditelný. Vzhledem k nedostatku mužů-pedagogů a mladých učitelů obecně je cílem prosazení přidělení státního bytu za zvýhodněné nájemné, případně dotaci hypotéky a jiné "hmotné" benefity. Toto zvýhodnění na bázi pozitivní diskriminace je z dlouhodobého hlediska větším stimulem právě z důvodu problematiky zajištění vlastního bydlení u mladých lidí.

Časový horizont u našeho projektu je jak krátkodobý, tak dlouhodobý. Krátkodobou povahu budou mít semináře a virální videa, které by měly přinést změnu v krátkém časovém úseku. Ovšem změna struktur a myšlení bude dlouhodobějšího charakteru. Horizont jedné generace, kdy jsou pedagogové po seminářích genderově citliví a formují tak nastupující generaci.

Genderově kritická reflexe:

Když se náš projekt podíváme skrze teorii socioložky Squires, shledáme, že genderovou rovnost chápeme jako princip stejnosti, ale i diverzity. Snažíme se zahrnout muže do systému mateřských a základních škol a přitom zachovat stávající stav, tedy, že se nesnažíme ženy z této sekce „vyhnat“. Chceme, aby muži i ženy pracovali v rovném počtu, aby byly obě pohlaví shodně zahrnuty. Uvědomujeme si totiž, že je v této oblasti nepoměrné zastoupení mužů a žen. Snažíme se přidat muže do centra „ženského“ odvětví, ale při zachování rovného zacházení a rovné příležitosti. Chceme, aby se v rámci mateřských a základních škol přistupovalo k mužům a ženám stejně ve smyslu, že budou mít stejné podmínky pro přijetí a stejné platové ohodnocení. Nechceme přilákat muže na post učitelů tím, že by pobírali větší plat než ženy-učitelky. Chceme spíše celkově zvednout hodnotu povolání vyučujícího jako takového (byty pro všechny učitelé, možnost zvýšení platového ohodnocení až na základě osobních zásluh).

Přístup diverzity je zahrnut ve strategii přeměny. Snažíme se v našem projektu přeměnit stávající povědomí o genderu, o světě mužů a žen. Přeměnit názory a genderové stereotypy, které se v naší společnosti nacházejí. Dáváme si tedy za cíl dekonstruovat systém a stávající stereotypní představy o rolích mužů a žen. Soustředíme se na diverzitu uvnitř pohlaví. Chápeme, že každá osoba je jedinečná. Zaměřujeme se na struktury tak, aby už

nepůsobily diskriminačně či jako vylučující. Faktory jako gender, příslušnost k jisté etnické skupině, věk, náboženství, sexuální orientace, sociální vrstva by neměly hrát rozhodující roli. Chceme podchytit problém už o samého začátku (genderově citlivá výuka, semináře a letáky pro žáky a vyučující).

Potenciál ke změně genderových struktur vidíme hlavně v oblasti šíření povědomí o problematice genderu na úrovni žáků, jelikož problematika genderových nerovností a politika rovných šancí a příležitostí je tu prezentována u dětí a skrze vyučující, kteří mají tu možnost studující ovlivnit a navést je správným směrem, jelikož děti a mladiství si zatím utvářejí své názory a představy o světě. Středoškoláci a středoškolačky, kteří budou genderově vnímaví, už se můžou poté dívat na výběr povolání jinýma očima a bez předsudků.

Rizika reprodukce genderových rovností vidíme ve sféře dospělých jedinců. Jejich představy a přesvědčení o věcech kolem nich jsou formované a těžko se tak jejich postoje a názory mění. To, jak vyučující povede výuku, je potom riziko. Zaměřily bychom se na to, jestli ji vede genderově citlivě, a v tom případě bychom navrhovaly častější inspekční kontroly.

Další rizika vidíme v motivaci. Zvednutí platového ohodnocení vyučujícím a možnost získání státního bytu může pro některé znamenat zjištěnou motivaci. Do povolání učitele by tak mohli jít i tací, kteří toto povolání neberou vážně a nemají k tomu předpoklady (povaha, charakter, intelekt). To bychom navrhovaly řešit různými psychotesty na úrovni vysoké školy.